

EX CATHEDRA

Otilia DANDARA

Universitatea de Stat din Moldova

Orientarea școlară și profesională – dimensiune a educației pentru și prin profesie

A ști să trăiești reprezintă una din finalitățile majore ale procesului de formare a personalității, care îi atribuie educației sens și valoare, iar produsului ei – omului – esență socială. Fără a diminua anumite laturi ale complexului proces educațional (educația intelectuală, morală, fizică etc.), apreciem că educația pentru profesie constituie o preocupare de bază în acest sens, reflectată și în scrierile filozofilor antici. Accentuând conexiunea dintre aspirațiile și capacitățile individului, pe de o parte, și nevoile sociale, pe de altă parte, Platon invoca, în lucrarea „Republica”, ideea că tocmai această corelație va determina conținutul procesului educațional, respectarea ei fiind o condiție esențială a construirii unui stat ideal [4].

Dezvoltarea multidimensională a personalității cu accent pe cultivarea abilităților practice, apreciate drept mecanism de manifestare a activismului civic, este unul dintre principiile de bază ale teoriilor pedagogice din epoca Renașterii, care persistă și în perioada modernă. Această preocupare s-a sintetizat la nivel de societate în maxima „Omul potrivit la locul potrivit”.

În lucrările apărute în anii '90 ai sex. XX și recent, în contextul educației formale, educația pentru profesie este deseori încadrată în educația tehnologică, abordare influențată de aspectul tehnicist al competențelor noastre, dictată de revoluția tehnico-științifică.

Ținând cont de caracterul continuu al procesului educațional, deducem și caracterul continuu al educației

pentru și prin profesie, identificând trei faze, aflate într-o legătură de interdependență și determinând atât o relație de consecutivitate cât și una de simultaneitate: orientarea școlară și profesională, formarea profesională inițială, formarea profesională continuă.

Faza orientării școlare și profesionale (OȘP), încadrată în procesul educațional din perioada preșcolară, cu intensificare în perioada școlarității, este prezentă pe tot parcursul vieții, fapt condiționat de ritmul accelerat al schimbării și fluctuația pieței muncii.

Orientarea școlară și profesională constituie un sistem de acțiuni în care un individ sau un grup de persoane este ajutat să-și aleagă instituția de învățământ, respectiv, profesia, în concordanță cu capacitățile și aptitudinile proprii și cu cerințele sociale.

Cu toate că OȘP presupune un proces alcătuit din două activități intercondiționate, în unele surse bibliografice acestea sînt tratate separat; mai mult ca atât, sub influența terminologiei ruse, termenul *orientare școlară* pînă nu demult era lipsă în cadrul abordării problemei în Republica Moldova. Dar, după cum menționa E. Panchard, termenul *orientare școlară* nu se deosebește de cel de *orientare profesională* decît în sensul că nu este direct legat de alegerea profesiei, ci comportă un set de procedee metodice pentru a ajuta fiecare individ să-și dezvolte cît mai bine personalitatea prin anumite studii [3].

Orientarea școlară este deci anterioară orientării profesionale propriu-zise, fiindu-i subordonată, dar ambele au o finalitate comună și pînă la urmă se contopesc într-o acțiune educativă realizată în temei la nivel școlar [2].

Educația vocațională la nivelul învățămîntului de cultură generală se identifică, de fapt, cu orientarea școlară

și profesională. Importanța OȘP crește sub influența schimbărilor pe care le impune societatea procesului educațional. Respectarea principiului șanselor egale la educație, apreciat la moment drept condiție de bază pentru asigurarea șanselor egale de integrare socială, invocă necesitatea predominării orientării asupra selecției, care, după cum menționa E. Claparede, este și mai morală și mai economică [2]. Umanismul orientării în raport cu selecția reliefează considerentul că principala misiune a educatorului este prevenirea eșecurilor și ghidarea fiecărei persoane în direcția care-i va permite să atingă cel mai înalt nivel al culturii profesionale.

Rolul de educator în OȘP îl are familia, școala, mass-media și însăși persoana. Importanța acestui proces și necesitatea propriei implicări determină contexte în care educația implicită, realizată în familie, se va intercala cu educația explicită (realizată în școală și prin mass-media) și cu autoeducația. Angajarea persoanei în propria sa orientare creează circumstanțe de evaluare a competenței de a lua decizii și îi atribuie un grad sporit de responsabilitate. Toți factorii educaționali au de atins, în fond, aceleași obiective:

- cunoașterea particularităților fizice și psihice și formarea abilității de autocunoaștere;
- informarea despre școală și profesii/autoinformarea;
- formarea aptitudinilor în diverse domenii de activitate;
- educarea atitudinii pozitive față de muncă și a motivației de a munci.

Unul dintre elementele esențiale ale OȘP este pregătirea copilului în vederea optării pentru o școală, iar ulterior (sau în același timp) pentru o profesie. Pregătirea elevului pentru alegerea profesiei include și sensibilizarea lui pentru procesul în care este angajat, pentru riscurile pe care le comportă o alegere defectuoasă.

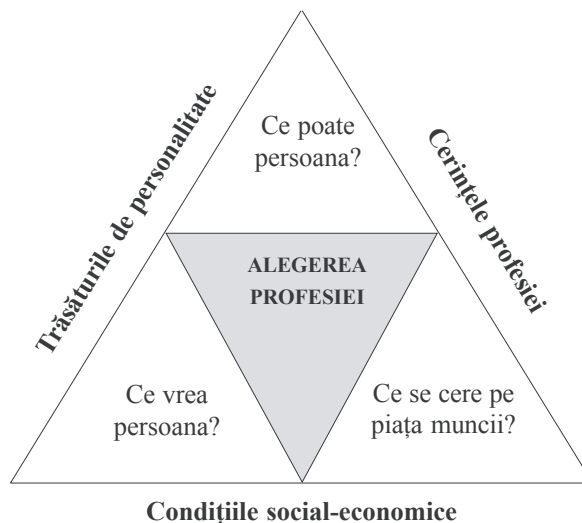
Selectarea tipului de instituție presupune cunoașterea exactă a rețelei școlare (tipul școlii, condițiile de admitere, perspectivele pe care le oferă terminarea studiilor).

Orientarea școlară înseamnă sprijinirea elevului în cunoașterea criteriilor de alegere, cultivarea intereselor profesionale, înțelegerea corectă a cerințelor profesiei și nevoilor sociale de brațe de muncă.

Opțiunea pentru o școală și o profesie depinde de mai mulți factori:

1. compatibilitatea subiect-profesie;
2. avantajele profesiei;
3. prestigiul profesiei;
4. disponibilitatea.

Alegerea corectă a unui tip de școală și a profesiei trebuie să se încadreze în reperele: vreau, pot, trebuie [5].

Cu regret, cercetările ultimilor ani demonstrează lipsa unor preocupări serioase ale factorilor educaționali referitor la OȘP. Esența însă îi determină un caracter de inevitabilitate, acesta se realizează *sine qua non*, dar nu este încadrat la nivel de strategie într-un proces educațional explicit. Din aceste considerente, se încalcă echilibrul reperelor incluse în triunghiul suport al deciziei profesionale. Majoritatea adolescenților și tinerilor sînt influențați în alegerea profesiei preponderent de

către familie, or, tocmai familia omite sau realizează insuficient unele obiective importante ale OȘP, greșelile tipice fiind determinate de strategii comportamentale de extremă: nonintervenție sau exces de zel.

Neangajarea părinților în orientarea copiilor este motivată de lipsa de timp și/sau de informație, invocându-se că un tînăr este mult mai bine informat decît părinții săi și atunci aceștia au doar datoria de a-i asigura studiile, achitînd taxele.

Excesul de zel se manifestă prin:

- impunerea copiilor de a îmbrățișa o anumită profesie, care nu li se potrivește, dar pe care și-au dorit-o cîndva și nu au reușit să o realizeze;
- interzicerea copiilor de a alege anumite profesii, fiind dominați de stereotipuri;
- amînarea preocupării de a orienta copiii spre o anumită școală și profesie pentru ultima clasă a școlii de cultură generală sau liceu, timp în care nu reușesc să verifice veridicitatea opțiunii.

Originea greșelilor comise de familie rezidă în cunoașterea inadecvată sau insuficientă a copilului, lipsa informației despre școli și profesii, necunoașterea criteriilor de alegere a profesiei, prejudecățile, ambiția părinților de a hotărî singuri. Este firesc ca părinții să-i dorească copilului un trai mai bun, dar faptul că nu întotdeauna caută să pună în acord aspirațiile lor cu capacitățile copilului și nevoile sociale dăunează. Criteriul dominant al orientării este cel utilitar; atracție-respingere, avantajele-dezavantajele profesiei. În acest fel, îl pot îndepărta pe copil de vocație.

Mass-media realizează OȘP incidental. Prin emisiunile radio și TV, prin presa scrisă nu se conturează o strategie educațională în acest sens. Statul/societatea nu utilizează deloc posibilitățile OȘP pentru a forma o opinie publică pozitivă față de unele profesii necesare economiei naționale și pentru a motiva tinerii spre profesii mai puțin prestigioase (de exemplu, cea de pedagog), dar de o importanță strategică. Lăsarea procesului în voia incidentalului creează paradoxuri: pe de o parte, se investesc resurse și timp pentru unele profesii, pretendentul știind de la bun început că are șanse minime de a se angaja, pe de altă parte, nu sînt puse în valoare avantajele unor profesii considerate stereotipal neprestigioase. Ca rezultat, această lacună a procesului educațional are efecte negative asupra formării concepției despre lume și viață: tinerii își cultivă o atitudine neglijentă față de propriul său potențial și, în mod automat, față de resursele familiei și ale statului. La noi în țară, un deținător al diplomei de studii de specialitate renunță cu ușurință la calificarea pe care o deține și acceptă servicii care nu cer nici o calificare. Această atitudine influențează în mare măsură și decizia cetățenilor noștri (al căror venit nu întotdeauna acoperă necesitățile persoanei) de a pleca la munci peste hotare, fiind neglijate alte procese (de exemplu, creșterea și educarea copiilor), a căror valoare

nu poate echivala cu banii acumulați. În aceste condiții reliefăm faptul că școala, ca factor de OȘP, trebuie să o realizeze ținînd cont de legități științifice, să denote angajare și consecvență. Constituind baza obiectivă a OȘP, ea poate facilita sau frîna acest proces.

Recunoașterea interdependenței între structura învățămîntului și orientare modifică semantica adaptării școlare, deoarece nu doar copilul se adaptează la structură, dar și orice reformă școlară tinde să adapteze structura la nevoile copilului. Acest deziderat se poate atinge prin diversificarea studiilor, astfel încît să fie create posibilități de autorealizare fiecărei personalități.

Școala deține condiții care favorizează OȘP, ale cărei obiective se realizează prin două modalități: prin conținutul instruirii (discipline tradiționale și noi) și prin activitatea profesorului la lecție. Toate obiectele școlare pot contribui la OȘP, dacă profesorul pune în valoare conținutul lor. Se va implica în orientare (trebuie să se implice) și psihologul școlar, și dirigintele. Acești doi actanți ai procesului educațional au funcția de a facilita adaptarea copilului la mediul școlar și orientarea lui spre succes.

Invocasem anterior ideea substituirii selecției școlare și profesionale cu o bună orientare, ceea ce ar spori gradul de umanizare a procesului educațional. Dar orientarea nu poate lua locul selecției, decît dacă structurile școlare sînt potrivite cu aspirațiile individului și nevoile societății, dacă posibilitățile existente sînt valorificate eficient. În procesul orientării un rol activ i se atribuie copilului. Se reliefează tendința ca acesta să nu fie orientat, ci ajutat să se orienteze, considerîndu-se asociat la proiectarea propriei cariere.

Cele trei faze ale educației pentru și prin profesie: orientarea școlară și profesională, formarea profesională inițială și formarea profesională continuă vor reuși să se constituie într-un proces educațional eficient doar în cazul cînd își vor realiza obiectivele prin îmbinarea armonioasă a tendințelor și aspirațiilor de autorealizare a individului și nevoile sociale. Fără a minimiza rolul formării profesionale inițiale și continue pentru integrarea socială prin profesie, constatăm importanța OȘP care ghidează persoana spre succes nu doar la vîrste timpurii, dar și toată viața, încadrîndu-se în contextul educației permanente.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Cristea, S., *Dicționar de pedagogie*, Chișinău, 2001.
2. Criviriga, M., *Tendințe contemporane ale orientării școlare și profesionale*, București, 1976.
3. Panchard, E., *Pedagogia școlară*, București, 1976.
4. Platon, *Republica*, București, 1998.
5. Salade, D., *Dimensiunea procesului educațional*, București, 1999.